

SAMBORSKA OLENA. Basic principles training of masters education in “high school (work training and technology)” to monitoring educational achievements of students.

In the article attention is focused on the importance of detail and justification of the main principles of training masters education in “High school (Work Training and Technology)” to monitor academic progress of students. It was established that the methodology of training future teachers realized under certain principles – general teaching and specific, which are interrelated and interdependent. Emphasized the importance in this analysis is general teaching following principles: scientific, systematic, communication training with life, natural, individualization, activity or visibility. Allocated and reasonably specific principles of preparation of masters education in “High school (Work Training and Technology)” to monitor students’ educational achievements, namely: the principle of correspondence of education, the principle of reliability, principle of rationality, the principle of cooperative activities, the principle of continuity and the principle of reflexivity. Indicated weight determined taking into account the principles for the formation of readiness of the future teacher of high school to monitor the academic progress of students.

Keywords: masters education in “high school (work training and technology)”, principles, monitoring educational achievements, high school.

УДК 37.02

Серіх Т. М.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглянуті питання формування комунікативної компетентності як складової професійної компетентності. Проаналізовані основні підходи вчених до визначення сутності компетентнісного підходу в системі освіти. Систематизовані основні підходи до визначення сутності комунікативної компетентності особистості. На основі аналізу науково-теоретичних джерел розглянуто та визначено поняття “комунікативної компетентності” як сукупність комунікативних норм, знань і правил педагогічного спілкування, оволодіння його ситуативною технологією, використання комунікативного потенціалу в повному обсязі, а це забезпечує сприймання, розуміння, засвоєння, подальше використання, передачу інформації, а також уможливорює ефективність управління комунікативними процесами під час педагогічної діяльності.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, комунікативна компетентність, професійна компетентність майбутніх вчителів початкових класів, комунікативна компетентність майбутніх вчителів початкових класів.

Трансформаційне суспільство, в якому ми живемо сьогодні, вимагає швидких темпів реформування, а це залежить не тільки від спроможності владних структур розробити та реалізувати певну стратегію розбудови держави європейського типу, але й від того, на скільки саме населення спроможне знайти себе та реалізувати свій потенціал за умов ринкових відносин, демократизації суспільства, конкуренції в реалізації певних

індивідуальних стратегій життєвого успіху. Реалізація завдань середньої та вищої освіти сьогодення потребує нових підходів, уваги до розвитку особистості учня і студента з їх потребами та інтересами. Навчально-виховний процес на сучасному етапі розвитку суспільства повинен розглядатися як вільне зростання та розвиток особистості. Основне завдання педагогів – сприяти активізації пізнавальної активності молоді, створити умови для її становлення, що є головним у професійній підготовці педагогічних кадрів.

Діяльність учителя чи викладача повинна орієнтуватися на допомогу у процесі досягнення успіху в навчанні. Це завдання зможе реалізувати той вчитель, який здатен не тільки завантажувати інформацією пам'ять учнів, а й формувати їхні життєві компетентності. У чинних навчальних програмах із різних предметів особлива увага приділяється формуванню ключових компетентностей. Серед завдань Національної стратегії розвитку освіти України на 2012–2020 роки є “оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку” [6]. Тому суспільство потребує професійно компетентних учителів, які зможуть реалізувати інноваційні підходи під час навчання учнів. Компетентний учитель – запорука реалізації компетентнісного підходу до сучасного освітнього процесу.

Аналіз нормативної бази з питань освіти дає підстави констатувати відсутність систематизації значного обсягу інформації щодо професійної компетентності вчителів початкових класів загалом та плутанину з приводу визначення поняття комунікативної компетентності зокрема. З огляду на те, що сьогодні всі новітні документи у сфері початкової освіти орієнтують саме на розвиток комунікативної компетентності учнів, потреба у розв'язанні проблеми відсутності цілеспрямованої підготовки комунікативно спрямованого майбутнього вчителя початкової школи постає особливо гостро. Тому **метою статті** є поетапне з'ясування й визначення характеристики та особливостей професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів та розкриття сутності поняття “комунікативна компетентність” як важливої складової професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів.

Проблема особистості педагога, компетентного та здатного до самовдосконалення, відображена в сучасних працях українських та російських дослідників. Так методологічні й теоретичні засади розвитку професійної компетентності відображені в роботах українських науковців, Н. Бібік, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, І. Табачек, О. Шувалова та ін. Щодо компетентнісного підходу, то цією проблемою вітчизняні та зарубіжні вчені були зацікавлені ще наприкінці 60-х років ХХ століття, але найбільш вагомі дослідження належать початку ХХІ ст. Проблема формування ключових компетентностей та сама сутність компетентнісного підходу проаналізована дослідниками А. Ароновим, Н. Бібік, В. Болотовим,

І. Зимньою, О. Овчарук, О. Пометун, А. Хуторським й ін.

Дослідженням комунікативних властивостей особистості присвячені праці вітчизняних і зарубіжних учених, які детально вивчають комунікативні здібності особистості (Л. Бірюк, Г. Васильєв, В. Введенський, А. Кідрон, О. Леонтьєв, С. Максименко, М. Савчин, Л. Савенкова), також зупиняються на питаннях комунікативної компетентності Г. Андреєва, О. Бодальов, Ю. Жуков, Т. Щербан та ін.

Досягнення мети освіти на сучасному етапі розвитку суспільства пов'язане з особистісним потенціалом педагога, його загальною та професійною культурою, професійною компетентністю, без яких неможливе розв'язання існуючих проблем навчання та виховання відповідно до нових освітніх парадигм. Очевидна необхідність наявності у сучасного педагога гнучкості та нестандартності мислення, вміння адаптуватися до активних змін умов життя. А це можливе лише за сформованості високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей. Ця проблема зафіксована в Державній національній програмі "Освіта", в якій йде мова про те, що один із головних шляхів реформування освіти – це "підготовка нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професійного та загальнокультурного рівня" [2]. Тож можна зробити висновок про те, що у системі професійної підготовки вчителя загалом та майбутнього вчителя початкових класів зокрема важливим є процес формування його професійної культури та компетентності.

Огляд та аналіз наукових джерел із приводу розкриття поняття "компетентності" переконує, що досі немає єдиного визначення для цього терміна. Це пояснюється підкресленням дослідниками, які вивчали його, тих найсуттєвіших моментів, що важливі саме для їх наукової галузі, таким чином поза увагою залишилась багатоаспектність цього поняття.

У широкому розумінні цього слова поняття "компетентність" означає досконале знання своєї справи, суті виконуваної роботи, складних зв'язків, процесів і явищ, можливих засобів і способів досягнення визначених цілей. У зміст поняття компетентності включено рівень базової та спеціальної освіти, вміння акумулювати широкий життєвий і професійний досвід, знання певних можливих наслідків ситуативного конкретного способу впливу на ту чи іншу особистість.

Досить ґрунтовно поняття компетентності та компетенції у с монографії висвітлила Л. Бірюк. Дослідниця акцентує увагу на тому, що "компетенція" – похідне, вужче поняття від "компетентності". У монографії наведено вичерпну дефініцію терміна "компетентність" – "це соціально закріплений освітній результат, реальні вимоги до засвоєння учнями/студентами сукупності знань, способів діяльності, досвіду ставлень з певної галузі знань, якостей особистості, яка діє в соціумі" [1, с. 49]. За основу в своєму дослідженні авторка бере таке визначення компетентності, уточнюючи її освітнє спрямування: "рівень володіння сукупністю взаємопов'язаних

якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що визначаються відносно певної діяльності – кола предметів і процесів – та передбачають необхідність якісно, продуктивно діяти щодо них” [1, с. 52].

Щодо визначення поняття “професійно-педагогічної компетентності”, то зацентуємо увагу на варіанті тлумачення І. Покуси. Професійно-педагогічна компетентність – “сукупність умінь педагога як суб’єкта педагогічного впливу особливим чином структурувати наукове та практичне знання з метою найкращого розв’язання педагогічних завдань” [5, с. 3]. Саме уміння усвідомити проблему, оцінити ситуацію та спланувати дії, необхідні для її розв’язання, оцінки виконання передбачено професійною компетентністю. Вона реалізується у готовності використовувати засвоєні знання, уміння, навички, способи діяльності з метою розв’язання пізнавальних, практичних, комунікативних задач під час професійної діяльності.

Ученими по-різному визначаються різновиди професійної компетентності педагога. З урахуванням специфіки педагогічної діяльності найчастіше виокремлюється функціональна (або спеціальна), інтелектуальна, ситуативна, соціальна та комунікативна компетентності.

Отже, коли мова йде про компетентну людину, компетентного спеціаліста чи про досягнення високого рівня компетентності у певній справі, визнається досягнення високого рівня особистісного та професійного розвитку.

Однією з важливих складових професіоналізму педагога є комунікативна компетентність. Професійну компетентність можна назвати стрижневим компонентом обраного майбутнім вчителем початкових класів виду діяльності, а комунікативну компетентність – необхідною умовою її ефективності.

У системі вищої освіти задекларовано підвищення загальної культури педагога, яке неможливо уявити без цілеспрямованого підвищення рівня його комунікативної компетентності, оскільки очевидним є тісний зв’язок цих понять. Саме це і є нагальним завданням професійної підготовки вчителів початкової ланки. Ефективність навчальної діяльності нерідко знижується через невміння вчителя вчасно подолати труднощі, з якими він стикається у процесі своєї професійної роботи. Значна частина таких ускладнень, особливо стосовно вчителя початкових класів, пов’язана з труднощами у сфері організації та навчання процесу комунікації.

Поняття “комунікативна компетентність” тісно пов’язане з комунікацією, її значенням у процесі розвитку особистості. У наукових розвідках А. Лобанова, М. Кагана, О. Апеля й ін. Комунікація розглядається то як дія (тобто односторонній процес передачі певних сигналів без здійснення конкретного зворотного зв’язку), то як взаємодія (тобто двосторонній процес обміну інформацією), а інколи і як комунікативний процес, котрий означає почерговий та неперервний обмін інформацією, при цьому комунікант виступає або у ролі джерела інформації, або її отримувача.

Професор М. Заброцький у своїй ґрунтовній праці зауважує, що

комунікативна компетентність характеризує засновану на знаннях та досвіді здатність вчителя "орієнтуватися у ситуаціях професійного спілкування, розуміти мотиви, інтенції та стратегії поведінки (як свої власні, так і учнів), рівень освоєння технології та психотехніки спілкування, у якій опосередковано виражаються морально-світоглядні налаштування, загальна спрямованість та педагогічна позиція особистості" [3, с. 1].

Проведений науково-теоретичний аналіз дозволив визначити комунікативну компетентність вчителів початкових класів як сукупність комунікативних норм, знань і правил педагогічного спілкування, оволодіння його ситуативною технологією, використання комунікативного потенціалу в повному обсязі, а це забезпечує сприймання, розуміння, засвоєння, подальше використання, передачу інформації, а також уможливорює ефективність управління комунікативними процесами під час педагогічної діяльності. Нами прийнятний розгляд комунікативної компетентності як складної інтегративної якості особистості, яка опосередковує професійно-педагогічну освітню діяльність.

О. Корець виокремлює певні причини, що обумовлюють необхідність формування комунікативної компетентності особистості педагога. Перш за все, на думку вченого, рівень сформованості комунікативної компетентності є важливим параметром характеристики освітнього та навіть культурного рівня індивіда. Крім того, постійні зміни соціальних та педагогічних умов вимагають створити динамічну систему мовленнєвої підготовки [4, с. 154].

О. Корець наголошує на необхідності розрізняти власне компетентність та її безпосередню реалізацію. Компетентність, за визначенням вченої, – це свідоме або інтуїтивне знання мовної системи, володіння ефективною технікою спілкування. Щодо реалізації компетентності, то науковець наголошує на обов'язковій здатності використовувати ці знання в процесі комунікації. Тому сутність комунікативної компетентності полягає і у сукупності уявлень про шляхи та способи забезпечення взаємодії в процесі спілкування, і у конкретній реалізації обраної комунікативної позиції, а також у досягненні комунікативної мети засобами спілкування [4, с. 156].

Висновки. Таким чином, на основі здійсненого аналізу можемо зробити висновок про те, що комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкових класів – це система внутрішніх ресурсів, можливостей ефективного вирішення певних фахових завдань, яка так чи інакше пов'язана з цілісністю особистості. Рівень компетентності педагога визначається як показник того, наскільки успішно він може виконувати різні види діяльності, в тому числі й здатність до досягнення ефективних результатів у процесі навчання та виховання, самоосвіти, тому на сучасному етапі розвитку освіти важливими є сформованість професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів загалом та комунікативної компетентності зокрема як необхідної умови формування комунікативної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Тенденції сучасного освітнього середовища пропонують альтернативу

інформаційній моделі, якою виступає компетентнісний підхід до підготовки вчителя початкових класів. Такий підхід передбачає певний досвід розв'язання професійних проблем, реалізацію ключових функцій вчителя, опанування соціальних обов'язків та ролей.

Отже, формування компетентності майбутніх учителів, тобто їхньої здатності мобілізувати знання в реальній життєвій ситуації, – актуальна проблема сучасної вищої освіти. Компетентнісний підхід покликаний подолати прірву між освітою та вимогами життя. Саме вчителю належить ключова роль в освіті, адже через діяльність педагога відбувається становлення громадянина як особистості й фахівця, зміцнюється інтелектуальний і духовний потенціал нації.

Використана література:

1. Бірюк Л. Я. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і технології (на матеріалі методики викладання російської мови) : монографія / Л. Я. Бірюк. – К. : Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2009. – 317 с.
2. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
3. Заброцький М. М. Комунікативна компетентність вчителя: екопсихологічний вимір / М. М. Заброцький // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – № 6. – С. 1-4.
4. Корець О. М. Шляхи формування комунікативної компетенції особистості (на матеріалі іноземної мови) / О. М. Корець // Держава та регіони. Сер.: Гуманіт. Науки. – 2004. – № 2. – С. 154-157.
5. Покуса І. Компетентний учитель = компетентний учень. Розвиток професійної компетентності вчителя: можливості, механізми, проблеми: педагогічна рада / І. Покуса // Завуч. – 2012. – № 23(497). – С. 1-16.
6. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

References:

1. Biriuk L. Ya. Komunikatyvna kompetentnist maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv: teoriia i tekhnologii (na materialii metodyky vykladannia rosiiskoi movy) : monohrafiia / L. Ya. Biriuk. – K. : Hlukhiv: RVV Hlukhivskoho NPU im. O. Dovzhenka, 2009. – 317 s.
2. Derzhavna natsionalna prohrama “Osvita” (“Ukraina XXI stolittia”) : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 lystopada 1993 r. № 896. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
3. Zabrotskyi M. M. Komunikatyvna kompetentnist vchytelia: ekopsykholohichni vymir / M. M. Zabrotskyi // Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota. – 2009. – № 6. – S. 1-4.
4. Korets O. M. Shliakhy formuvannia komunikatyvnoi kompetentsii osobystosti (na materialii inozemnoi movy) / O. M. Korets // Derzhava ta rehiony. Ser.: Humanit. Nauky. – 2004. – № 2. – S. 154-157.
5. Pokusa I. Kompetentnyi uchitel = kompetentnyi uchen. Rozvytok profesiinoi kompetentnosti vchytelia: mozhlyvosti, mekhanizmy, problemy: pedahohichna rada / I. Pokusa // Zavuch. – 2012. – № 23(497). – S. 1-16.
6. Pro Natsionalnu stratehiiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku [Elektronnyi resurs]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 chervnia 2013 roku № 344/2013. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

СЕРЫХ Т. Н. Коммуникативная компетентность как составная профессиональной компетентности будущих учителей начальных классов.

В статье рассмотрены вопросы формирования коммуникативной компетентности как составляющей профессиональной компетентности. Проанализированы основные подходы ученых к определению сущности компетентностного подхода в системе образования. Систематизированы основные подходы в определении сути коммуникативной компетентности личности. На основании анализа научно-теоретических источников информации рассмотрено и определено понятие "коммуникативной компетенции" как совокупность коммуникативных норм, знаний и правил педагогического общения, овладения его ситуативной технологией, использование его коммуникативного потенциала в полном объеме, что обеспечивает восприятие, понимание, усвоение, использование, передачу педагогической информации, а также обеспечивает эффективное управление коммуникативными процессами во время педагогической деятельности.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, коммуникативная компетентность, профессиональная компетентность будущих учителей начальных классов, коммуникативная компетентность будущих учителей начальных классов.

SIERYKH T. N. Communicative competence as a component of professional competence of a future primary school teacher.

The article deals with the issues of communicative competence as a component of professional competence. The main viewpoints of scientists to determine the nature of competence-oriented approach are reviewed here. The main approaches in understanding of the determination the nature of the communicative competence of a person are systematized. On the basis of the analysis the scientific and theoretical source it was considered and defined the conception of "communicative competence" as a set of communicative norms, knowledge and rules of pedagogical communication, its situational technology mastering, and the application of communication potential to the full extent and it is a result of providing the perception, understanding, assimilation, use in future, transfer of educational information and enabling effective control of communicative process during teaching.

Keywords: competence, professional competence, communicative competence, professional competence of a future primary school teacher, communicative competence of a future primary school teacher.

UDK 378.01.3-051:62/69

Ślabko Wołodymyr

PODNIESIENIE POZIOMU KULTURY PEDAGOGICZNEJ PRZYSZŁYCH NAUCZYCIELI JAKO CZYNNIK DOSKONAŁENIA KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO STUDENTÓW

Metodyczny aspekt kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli rozważanych w kontekście teoretycznym przemyślenia procesu dydaktycznego studentów Uniwersytetu Pedagogicznego w związku ze zmianą paradygmatu edukacyjnego.

Słowa kluczowe: kultura pedagogiczna, kształcenie zawodowe, paradygmat edukacyjny.

Rozwój współczesnej edukacji, przyłączenia Ukrainy do procesu